

ZIYORAT TURIZMI

Xabibullayeva Manzura Farhod qizi
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizmning eng keng tarqalgan turlaridan biri – ziyorat turizmi haqida, uning kelib chiqishi, turizmga tutgan oʻrni va insonlardagi bu yoʻnalishgan boʻlgan ehtiyoji haqida batafsil maʼlumot beriladi. Qolaversa turli xil din vakillari uchun muqaddas hisoblangan qadamjolar va ular orqali joylashgan davlat iqtisodiyotiga keladigan foydalar haqida statistik maʼlumotlar keltirib oʻtiladi.

Kalit soʻzlar: Ziyorat, muqaddas, turizm, daromad, koʻrsatkich, din.

Kirish: Inson borki nimagadir ishonib yashaydi. Agarda odamzotda eʼtiqod, nimagadir ishonch yoki din boʻlmaganda, uning yashashdan maqsadi boʻlmagan boʻlar edi. Chunki insonga eng ogʻir damlarida dalda boʻladigan narsasi bu uning eʼtiqodi. Hayotda goʻzal yashashga, ezgu amallar qilishga, yomonliklardan tiyilishga undaydigan kuch bu uning dinidir. Zero hech qaysi din yomonlikka boshlamaydi, aksincha hammasining zamirida ezgu ishlar qilish yotadi. Tabiiyki, hamma din vakillari uchun oʻzlarining muqaddas qadamjolari, hayotlari davomida hech boʻlmaganda bir marotaba borib ziyorat qilib kelishlari shart boʻlgan maskanlari bor. Hammamizga maʼlumki, musulmonlar uchun – Makka, xristianlar uchun- Vatikan, buddaviylar uchun- Gang daryosi, yahudiylar uchun- Quddus muqaddas yer hisoblanadi.

Ziyorat turizmi. Ziyorat turizmi aslida muqaddas ziyoratgohlarga tashrif buyurish jarayonidir. Bular asosan diniy yoʻnalishlar boʻlib, hatto turizmning eng eski versiyasini tashkil etgan deyish mumkin. Masalan, din qachon paydo boʻlgan degan savolga ikki xil rakursdan javob berishimiz mumkin. Birinchisi, odamzod yaratilishidan avval din paydo boʻlgan, yaʼni dinning asosiy ustunlari mavjud boʻldan. Ikkinchisi, insonlar tabiat hodisalaridan hayratga tushib, oʻzlari uchun turli eʼtiqodlarniyu hudolarni yaratgan paytlaridan boshlab. Bundan kelib chiqadiki, ziyorat turizmi haqiqatdan ham turizmning eng qadimgi turlaridan biri.

Odatda, ziyorat turizmi ziyoratgohlarga diniy maqsadlar uchun kunlar, haftalar yoki hatto oylar davomida olib borilgan uzoq safarlardir. Bu jarayon asosan e'tiqodi kuchli odamlarni o'ziga qamrab olib, odamlar odatda o'zlarining dinlari o'rtasida munosabatni yaxshilash yohud iymonlarini mustahkamlash uchun yo'lga chiqishadi. Biroq, ziyorat turizmi bayram kunlari tashrif buyurishingiz mumkin bo'lgan shahardagi muayyan cherkovlar yoki masjidlar yoki boshqa diniy obidalarga tashrif buyurishni o'z ichiga olishi mumkin. Bu uzoq vaqtga mo'ljallangan sayohat, uzoq yo'l (oddiy haj) bo'lishi shart emas, bu boshqa har qanday sayohatning bir qismini tashkil etuvchi tezkor tashrif bo'lishi mumkin.

Ziyorat turizmi nima uchun muhim? Haj-ziyosat turizmining ahamiyati haqida gapirganda, buni ikkiga bo'lishimiz mumkin. Ziyorat turizmi iqtisodiyot uchun qanchalik muhim? Ziyorat turizmi sayyohlarning o'zlari uchun qanchalik muhim?

Sayyohlar uchun. An'anaviy ziyoratgohlar ko'pchilik uchun muhim ahamiyatga ega. Ular butun dunyo bo'ylab deyarli barcha dinlar bilan bog'liq; odamlar diniy ma'rifatni boshdan kechirish uchun ma'lum yo'nalishlarga yo'l oladilar. Safarning o'zi, ko'pincha uzoq va ba'zan qiyin, fikr yuritish uchun imkoniyatidir. Xoh yolg'iz o'zi, xoh guruhda olib ketilsa ham, haj odamlarga qandaydir yo'l bilan yordam beradigan narsadir. Bu odamlar yo'qotishdan so'ng qilishni tanlaydigan narsa bo'lishi mumkin: ma'naviy sog'lomlashtirishning ajoyib usuli bo'lishi mumkin.

Yoki hayotingizni qandaydir yo'l bilan o'zgartirishni xohlashingiz mumkin. Tafakkur qilish va bir vaqtning o'zida bir necha kun fikringiz bilan yolg'iz qolish imkoniyati sizga bir muncha vaqtdan beri o'ylab yurgan qiyin qarorni qabul qilishga yordam berishi mumkin. Masalan, yangi ish olib borish yoki munosabatlaringizda qolish va hokazolar to'g'risida qaror qabul qilishga harakat qilayotgan bo'lsangiz. Katta hayotiy qarorlar ko'pincha diniy e'tiqod va ishonch orqali qabul qilinadi!

Ziyoratlar sizning diningiz bilan munosabatlaringizni ham chuqurlashtirish yo'li bo'lishi mumkin. Bu sizning imoningizga qanchalik bag'ishlanganingizni ko'rsatish usuli, albatta, va bu dinning o'zi haqida ko'proq ma'lumot olish imkoniyatidir.

Ziyoratgohlar turli dinlardan mashhur shaxslarning izini aks ettirishga moyil, ya'ni ular juda ahamiyatli bo'lgan joyda tugaydi.

Ziyoratgohlar shunchalik ko'p odamlar uchun shunchalik muhim bo'lishining yana bir sababi shundaki, bu siz sig'inayotgan ilohdan mag'firat so'rash yoki iltifot so'rash imkoniyati bo'lishi mumkin. Manzil shunday muqaddas joy bo'lishga moyil bo'lgani uchun, ko'pchilikning fikricha, bu yerda ibodat qilish ibodatingizga ijobat bo'lish ehtimoli yuqoriligini anglatadi...

Manzil uchun.

Ziyorat turizmining hammasi bir joyga borish bilan bog'liq. Sayyohlar orasida mashhur bo'lgan ko'plab yo'nalishlar mavjud, chunki ular turli dinlar uchun bunday ahamiyatga ega. Har qanday turizm turida bo'lgani kabi, ziyorat turizmi ham juda katta iqtisodiy ahamiyatga ega. Ba'zi ziyorat yo'nalishlari va joylari o'z daromadlari uchun butunlay bunday turizmga tayanadi. Bu esa o'z navbatida atrofdagi hududlarga o'tkaziladi. Mehmonxonalar uchun bronlar ko'payadi, restoranlar ko'proq ho'randalarga xizmat qilishadi, mahalliy do'konlar mijozlarga ega bo'ladilar. Tur agentliklari va tur firmalar uchun mijozlar, hunarmandlar uchun mijozlar, ishsizlar uchun ish o'rni ko'payadi.

NBC News ma'lumotiga ko'ra: diniy sayohat sajdagohlarga qaratilgan iqtisodiyot uchun yiliga kamida 8 milliard dollar daromad keltiradi va akademiklarning so'zlariga ko'ra, minglab odamlarni ish bilan ta'minlaydi — hajning ilohiy va ma'naviy elementlarini pulli so'zlar bilan o'lchay olish zamonaviy fenomendan uzoq; ma'naviy sayohat amalining o'zi kabi qadimiydir.

Bundan tashqari, bu diniy ziyoratgohlarda ishlaydigan din hodimlari uchun ham moliyaviy foyda keltiradi, ahir ular o'sha yerda o'zlarining ilmlarini baham ko'radilar. Bundan tashqari ziyoratgohlarga tashrif buyuruvchilar bir necha kunga mo'ljallangan diniy amallarni bajarmasalar ham shunchaki turist bo'lishlari mumkun va u yerda bir kun vaqt o'tqazsalar ham bu soha uchun sezilarli darajada foyda keltiradilar.

Diniy bo'lmagan ziyoratgohlar. Shuni aytib o'tish kerakki, «ziyosat» atamasini har doim ham diniy yo'nalishlar bilan bog'liq holda qo'llash shart emas. Bu atama

ko'pincha aniq bir sababga ko'ra ular uchun *haqiqatan ham o'zgacha bo'lgan joyga borishni anglatishi mumkin. Bu ko'proq shaxsiy ziyoratdir. Bu hali ham turizm turi, albatta! Masalan, Gracelandga tashrif buyurgan Elvis superfanlari yoki nihoyat o'zlarining sevimli futbol jamoasini amalda tomosha qilish uchun boshqa mamlakatga ketayotgan odam.

Lourdes. Fransiyaning janubi-g'arbiy qismida joylashgan bu mashhur katolik ziyoratgohi. Dehqon qiz Bibi Maryamning ko'payishini ko'rganini iddao qilganida bu mashhurlikka ko'tarildi. Sayyohlar martdan oktyabrgacha tashrif buyurishga moyil. 1860 yildan beri bu yerga 200 milliondan ortiq odam tashrif buyurgani aytilmoqda va 68 ta mo'jizaviy shifolar yuz bergan. Grottodan olingan buloq suvi shifobaxsh xususiyatlarga ega deb aytiladi.

Makka. Saudiya Arabistonidagi ushbu muqaddas shahar musulmonlar ziyoratgohi hisoblanadi. Bu yerdagi safar Haj nomi bilan mashhur bo'lib, har yili bo'lib o'tadi. Bu barcha voyaga yetgan musulmonlar uchun farz bo'lib, ular jismonan va moliyaviy jihatdan qodir bo'lsa, umrida kamida bir marta borishi kerak. Bu safar 5-6 kun atrofida davom etadi va har yili millionlab musulmon erkak va ayollar bu safarni birgalikda Islomning eng muqaddas shahrigakelib ado etadilar.

Lumbini. Nepalda joylashgan - bu buddaviylikning tug'ilgan joyi ekani aytiladi. Shuning uchun Hindiston bo'ylab va undan tashqaridan ko'plab buddistlar bu yerga har yili, miloddan avvalgi 623 yilda Siddhartha Gautama tug'ilgan joyga, safar qilishadi. Chiroyli va yorqin joy, u tug'ilgan tosh plitani va u cho'milgan hovuzni ko'rishni istagan sayyohlar uchun muhim joy.

G'arbiy devor. Shuningdek, yig'layotgan devor deb ham ataladi, bu eski Quddus shaharchasida joylashgan. Masjid tog'iga yaqinligi sababli yahudiy diniga ega bo'lgan kishilar uchun eng muhim ziyoratgoh hisoblanadi. Bu yerda Allohning huzuri eng ko'p seziladi va namoyon bo'ladi. Yahudiylarning ibodati islomiy aloqalari tufayli Masjid tog'ida taqiqlanganligi sababli, devor keyingi eng yaxshi joy. Odamlar bu yerda namoz o'qib, motam tutishadi. Quddusda yahudiy sayyohlar uchun muhim joylar hisoblangan

boshqa ko'plab manzilgohlar mavjud. Odamlar boshqa mashhur joylar qatorida Via Dolorosa, Ziyog'i va Zaytun tog'iga ham tashrif buyurishadi.

Vatikan shaharchasi. Bu juda mashhur joy, garchi ziyorat joyi ham bo'lmasa-da. Biroq bu katoliklar uchun katta ahamiyatga ega, shuning uchun u ushbu ro'yxatdan joy oladi. Ko'plab katoliklar bu yerga ibodat qilish, Rim papasi bilan suhbat qurish, Sistina ibodatxonasining ¹ go'zalligidan bahra olish va mittigina enklavda ² dam olish uchun kelishadi.

Nega avvallari odamlar tez-tez sayohatga chiqishgan? Chunki avvallari globalashuv, internet va texnika bo'lmagan. Va madaniy xilma hillik, tajriba almashish, til o'rganish uchun sayohat qilish va ajnabiylarning uyida yashash ayni muddao bo'lgan. Yurtimizga islom dini kirib kelayotganda arablar juda oqilona usuldan foydalanganlar. Har bir mahalliy aholining uyi ikkiga bo'linib yarmiga rablar joylashtirilgan va bu ularga islomni, e'tiqodni tushuntirishning eng samarali usuli bo'lgan. Ular faqatgina eshitib emas, tajribada ko'rib dinni o'rganganlar. Qolaversa, boshqa ko'plab olimlarning umri sayohatda o'tgani va turli madaniyatlarni sayohat qilish orqali o'rganganliklari ma'lum.

Yillik moliyaviy daromad raqamlarda. Har yili 20 milliondan ortiq musulmonlar Haj va/yoki Umra ziyoratini amalga oshirish uchun Makka, Saudiya Arabistoniga sayohat qilishadi. Bu shaharga shuncha odam tashrif buyurishi bilan birgalikda ular qancha pul sarflashlari qiziq.

Xo'sh, Saudiya Arabistoni aslida Haj va Umradan qancha pul ishlab topmoqda?

Haj va umrani qo'shib hisoblaganda Saudiya ziyorat turizmidan \$12 milliard \$daromad ko'radi. Hajdan - \$ 8 milliard, umradan- \$4 milliard. Va bu qiymat Saudiya YAIM ning 3%ini tashkil qiladi. Bu ko'rsatkich 2022- yilgacha \$150 milliardga yetishi bashorat qilingan va shu summadan \$51.2 milliardni milliy infrastrukturani yaxshilash va 100.000 bo'sh ish o'rni yaratish uchun yo'naltirilishi kutilgan edi.

Vatikanda bu raqamlar qanday ? Vatikan investitsiya idorasi 2022 yilda 32,27 million yevro (taxminan 35,2 million dollar) foyda ko'rgan va butun miqdorni

Vatikanning operatsion byudjetiga qo'shgan, deydi Muqaddas Taxt patrimoniyasi boshqarmasi prezidenti e'tiqodchi Nunzio Galantino.

Foyda 2021 yilda ishlab topgan investitsiyalardan 6 million yevroga yaqin bo'lgan, deydi e'tiqodchi o'zining italiyalik qisqartmasi APSA bilan tanilgan va Vatikan portfelining aksariyat qismini, shu jumladan ko'chmas mulkni boshqaradigan boshqaruvning yillik hisobotida.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda ziyorat turizmi insonlarning diniy ehtiyoji. Ko'ngil ochar turizm, eko turizm, ekstremal turizmga insonlar qurbi yetsagina yo'l oladi. Ammo ziyorat turizmi uchun insonlar yillab pul yig'adi, intiladi, harakat qiladi. Aynan ziyorat turizmi bir necha kundan tortib hatto 1 oygacha cho'zilishi mumkun. Bu degani har bir turist eng kamida 1 hafta uchun mehmonxonaga bron qo'yadi va mezbon davlatning mehmonxona industriyasi uchun sarmoya kiritadi. Bo'sh qop tik turmas deganlaridek, ibodatimga quvvat bo'lsin deb odamlar gastro turizmga mablag' ajratadilar. Ahir har birimizga boshqa davlatning taomlari qiziq. Safardan qaytishda hammaga mo'zorbosti sovg'a salom olamiz bu ham kamida \$100 mablag' talab qiladi. Ibodatdan tashqari boshqa manzilgohlarni ham ko'rgimiz keladi va ularning aksariyati uchun kirish pullik bo'ladi. Bu orqali biz madaniy me'ros uchun sarmoya tashlaymiz.

Albatta madaniy me'ros restavratsiya qilinmagan hoida qadri baland bo'ladi. Asrlar osha yetib kelgan manzara ko'pchilikni hayratga soladi. Shuning uchun ham madaniy me'roslarimizni asrashimiz, ularga nisbatan ehtiyotkorona bo'lishimiz darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sayt- Statista.com
2. Sayt- Ncronline.org.vatican/Vaticannews.com
3. Sayt- www.researchgate.net
4. Sayt- forbes.com
5. Sayt- Wikipedia
6. Sayt- Insidesaudi.com